

Аннотаци

Нохчийн литературин программин лерина 5-9 чуй классашна.

Нохчийн литературин коьртачу юкьардешаран ишколана лерина программа хIоттийна:
Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан, коьртачу дешаран программин буха тIехь;

С.Э.Эдиловн нохчийн литературин герггарчу хьесапехь йолчу программин буха тIехь;

Программо билгалдо инвариантни (ца Iамийча ца долу) дешаран курсан дакъа, таро ло, белхан программаш хIиттош, дешаран коьчал дIасаекъа, курсан дакъош, шайн лаамехь хьалха-тIаьхьа нисдеш, хьеха. Иштта цо аьтто бо дешаран курс тайп-тайпанчу кепара дIахIотторехь а.

Программо Iамо билгалйина нохчийн литературин тоьлла произведенеш, уьш массо юкьардешаран ишколашна лерина а, жамIдаран талламан къепеца (системица) йозаелла а ю. Программо иштта шена чулоцу тематически а, жанрови а башхаллашца хIиттийна йолу юкьарчу хьесапера обзораш.

Яккхий произведенеш, Iамо атта хилийта, яцйина ялийна.

Программа кхаа декъах лаьтта:

1. «Дешаран предмет караерзорехь кхочушдан лору жамIаш». Кхузахь довзийтина, хIун меттиг дIалоцу нохчийн литературо юккьерчу юкьардешаран Iалашонашка кхачош; нохчийн литература Iаморан Iалашонаш а, жамIаш а билгалдаьхна масех тIегIанехь – личностни, метапредметни, предметни; нохчийн литературех лаьцна юкьара хаамаш белла, базисни дешаран хьесапехь цо дIалоцу меттиг а къастийна.

2. «Дешаран курсан чулацам». Дакъошка бекъна, Iамо билгалбина чулацам къастийна кхузахь.

3. «Дешаран-тематикин хьесап». Дешаран курсан теманаш, хIора тема Iаморна лерина сахьташ къастийна.

Дешаран-методически комплект (УМК)

I. Юккьерчу юкьардешаран ишколашна лерина нохчийн литературин Iаматаш:

1. С.Э.Эдилов: 5-7 классашна;
2. М.Ахмадов, З. Алиева: 8 классана;
3. I.Арсанукаев, С.Эдилов: 9 классана.

II. Нохчийн литературин Iаматашна методически хьехамаш.

III. Тайп-тайпана тексташ, тесташ.

IV. Дешаран дошамаш.

V. Белхан тетрадаш.

– проблемех кхета а, гипотеза хьалхаяккха а, коьчал х1оттаме ерзо а, шена хетарг т1еч1аг1деш делил дало а, барта, йозанан аларшкахь бахьанин-т1аьхьалонан уьйраш билгалгьяха а, жам1аш кепе дерзо а хаарехь;

– ша г1уллакхдар вовшахтоха а, цуьнан мах хадо а, шена самукъане хетар болу гуо къасто а хаар карадерзорехь;

– ша г1уллакхдеш юстаран, дуьхь-дуьхьал х1итторан кепех пайдаэцарехь;

– тайп-тайпанчу хаамийн хьосташца болх бан, уьш лаха, талла, ша г1уллакхдарехь царех пайдаэца хаарехь.

Коьрта юкъярдешаран ишкол чекхйоккхучеран предметни жам1аш лаьтта:

1) х1ума довзаран декъехь:

– барта кхоллараллин а, тайп-тайпанчу муьрийн нохчийн литературин произведенийн коьртачу проблемех кхетам хилар; и проблемаш нийса цхьана кепе ерзо хьуьнар хилар;

– произведени а, иза язъяран муьран уьйрах кхетар а; произведенийн бухехь йолу хенан йохаллехь йовр йоцу синьоьздангаллин мехаллаш а, церан тахана а маь1не хилар а билгалдаккхар;

– литературни произведенина таллам бан хаар: х1окху я оцу литературни тайпанан а, жанран а произведени иза хилар билгалдан хаар; темех, идейх кхета а, кепе ерзо а, цуьнан синьоьздангаллин мехаллаш, турпалхойн амалш билгалгьяхар; цхьана я масех произведенийн турпалхой буста а, нохчийн а, кхечу къаьмнийн а литературин произведенеш вовшашца юста а хаар;

– произведенехь сюжетан дакъош, д1ах1оттам, меттан суртх1отторан г1ирсаш къастор, чулацаман идейно-исбаьхьаллин аг1онаш билгалгьяхарехь цара д1алоцучу меттигах кхетар;

– литературни произведени толлуш, юьхьанцара литературоведчески терминологи евзаш хилар.

2) мехаллин некъ бовзаран декъехь:

– нохчийн литературин синьоьздангаллин мехаллашка кхачор, шен къоман синьоьздангаллин мехаллашца уьш юстар;

– нохчийн литературин произведенех лаьцна шена хетарг цхьана кепе дерзо хаар, церан мах хадор;

– 1амийначу произведенех лаьцна шен кхетам хилар;

– авторна хетачух кхетар, цунах лаьцна шена хетарг ала хаар.

3) коммуникативни декъехь:

– тайп-тайпанчу жанрийн литературни произведенеш нохчийн маттахь лерсица а, цхьанатайпана а т1еэцар, кхеташ ешар;

– текст т1ера цитаташ а ялош, меттан исбаьхьаллин г1ирсех пайдаэцарца прозаически произведенеш я церан дакъош юхасхьадийца хаар; ладоьг1начу я ешначу текстан хьокъехь хаттаршна жоьпаш далар; барта монологически къамелан тайп-тайпана аларш кхоллар; шеца къамел деш волчуьнца, оьздангаллин барамаш ларбеш, г1иллакхехь диалог д1аяхьар;

– 1амийначу произведенийн тематикица а, проблематикица а йоьзна изложенеш, сочиненеш язъяр, ц1ахь а, классехь а йозанан белхаш кхочушбар, юкъяра культурин а, литературин а теманашна рефераташ язъяр.

4) эстетически декъехь:

- изложенеш язъян;
 - барта а, йозанан а тайп-тайпана сочиненеш кхолла (шайн тидамех, шайна зеделлачух лаьцна а, диллинчу суьртах пайдаоьцуш а, литературин материал тӀехь язъеш ерш а), царна юкъахь шаьш Ӏамийначу произведени тӀера турпалхочун амалш къастош а, шина турпалхочун амалш вовшах юстуш а йолу сочиненеш а;
 - литературин произведени, шен жанран а, идейно-исбаьхьаллин а башхаллашка хьаьжжина, къасто;
 - литературин произведенин коьрта проблемаш билгалъяха;
 - цхьана я масех произведенин турпалхойн васташ, вовшех дустуш, къасто;
 - произведенехь сюжетан, дӀахӀоттаман, вастийн исбаьхьалин суртхӀотторан гӀирсийн цхьаалла гучуяккха а, маӀна дан а;
 - произведенин турпалхошка а, цу тӀерачу хиламашка а авторан болу хьежамаш билгалбаха;
 - шаьш кхочушбечу барта а, йозанан а белхан хьесап хӀотто;
 - литературин хьокъехь а, юкьараллин дахарх лаьцна а йолчу статьян хьесап, тезисаш, конспект хӀотто;
- литературин материал тӀехь доклад, къамел кечдан (цхьана-шина книгех пайда а оьцуш);
- шаьш ешначу книгина рецензи язъян;
 - ишколан дахарх лаьцна доклад, къамел кечдан.